

‘Onder de Boschboom’

Openbare Werken. Een top tien:

1185 Bij een bos van de hertog van Brabant, waar de Dommel en de Aa samenvloeden om als de Dieze verder te stromen naar de Maas, ontstond tegen het einde van de twaalfde eeuw op een zandrug een kleine stad. Houten huisjes beschermd door water en al snel ook door een stenen wal. Alles bij elkaar niet veel groter dan de huidige markt met haar directe omgeving. Traditiegetrouw gaat men voor de stichting van dit stadje uit van het jaar 1185.

1318 De ruimte binnen de muren wordt snel te krap. Steeds meer mensen vestigen zich aan de drie invalswegen buiten de poorten: de Leuvense poort aan het begin van de Hinthamerstraat, de Antwerpse aan het begin van de Vughterstraat en de Brusselse op de Hoge Steenweg. Vanaf 1318 wordt er gebouwd aan een veel ruimere stadsmuur, die er voor zorgt dat de vesting ongeveer de vorm krijgt van de huidige binnenstad.

1463 De houten huizen met hun strooien daken staan dicht opeen. En in al die huizen brandt een vuur. Dat leidt in 1463 weer eens tot een ramp. Vanuit de Verwerstraat legt een grote brand geholpen door de oostenwind honderden huizen in de as. Het stadsbestuur besluit dat alle daken binnen tien jaar hard gedekt moeten zijn.

1684 De deken, die 's nachts door en door donker over de stad ligt, wordt aangetast. Het leven krijgt er een dimensie bij doordat er tegen de 500 straatlantaarns geplaatst worden. Zo'n twintig mannen moeten ze vullen en er elke avond binnen een kwartier vijftientig aansteken.

1740 Als versteende spinnenwebben liggen de verkeerswegen tegenwoordig over het land. Vroeger waren plaatsen veel eenzamer omdat karren met verschillende spoorbreedten vastliepen in het zomerse stof of de winterse modder. In 1740 begint men met de aanleg van een stenen straatweg tussen 's-Hertogenbosch en Luik. Het is een eerste stap op de lange weg naar de moderne verkeershectiek.

1826 Feestelijke opening van de naar koning Willem I genoemde Zuid-Willemsvaart. Het in vier jaar met de hand gegraven kanaal moet het Luikse industriegebied (tussen 1815 en 1830 vormen België en Nederland één koninkrijk) uit het slop halen. Omdat 's-Hertogenbosch bang is anders de boot te missen, loopt het kanaal dwars door de stad.

1868 In de leegte buiten de vestingwal arriveert in 1868 op een houten station de eerste trein vanuit Boxtel. Enkele jaren later wordt deze spoorverbinding doorgetrokken naar Utrecht en vervolgens gecombineerd met de lijn Tilburg-Nijmegen. Van en naar 's-Hertogenbosch stomen voortaan treinen. Pas dertig jaar later zullen de eerste auto's verschijnen.

1874 De Vestingwet wordt uitgevaardigd. Versterkte steden blijken verouderd. Ook 's-Hertogenbosch kan zijn korset uittrekken. De poorten worden afgebroken en de overvolle binnenstad met haar verkrotte arme buurten kan buiten de wallen gaan ophogen en uitbreiden. Maar het duurt tot 1890 voordat dat met het groots opgespoten Zand ook echt gebeurt.

1886 In 1886 wordt op het Hinthamereind de vierkante watertoren gebouwd. De stad is overbevolkt rond de open riolen van de Binnendieze. Straatarme sigarenmakers, metaalarbeiders, schoenmakers en werklozen leven in smerigheid dicht opeen. Cholera en pokken maken makkelijk slachtoffers. De aanleg van een waterleiding is een belangrijke stap op weg naar een hygiënischer en dus leefbaarder 's-Hertogenbosch.

1964 In 1964 komt het stadsbestuur met een groots structuurplan: brede verkeersdoorbraken, trotse wolkenkrabbers in het centrum en het dempen van de vieze Binnendieze moeten 's-Hertogenbosch als dynamisch en modern op de kaart zetten. Actieve burgers weten het tij te keren. Het hart van de stad blijft, kleinschalig, leefbaar en met zijn monumenten en waterstromen een parel aan de kroon van het nieuwsgierige toerisme.

2013 De Bartenbrug .....

“Onder De Boschboom” is een rubriek van cultuurhistorische aard, die haar columnisten een podium biedt om op persoonlijke titel onderwerpen die met de Bossche cultuur te maken hebben

*uit te diepen. Belangstellenden kunnen zich voor meer informatie wenden tot het coördinatiepunt,
telefoon: (073) 6446783 of www.boschboom.nl*